

ПОЈАМ И ВРСТЕ АНАЛИЗЕ КРИМИНАЛИТЕТА

Мр Зоран Ђурђевић

Криминалистичко-полицијска академија, Београд

Сажетак: Анализа представља поступак проучавања проблема криминалитета који се састоји у дефинисању начина прикупљања, обраде, класификације, идентификације и коришћења тако добијених информација. Указујући на значај анализе криминалитета за рад полиције, аутор је у првом делу рада дао основне информације о поступку анализе, конкретним аналитичким методама, статистичким техникама и компјутерским софтверима који се користе као неопходна подршка за складиштење, анализу и коришћење добијених информација. У презентацији информација о поступку анализе посебно је наглашена потреба за поштовањем начела: резултати анализе криминалитета директно су условљени поступком анализе. Поред тога, аутор је посебно истакао основне постулате најчешћих теорија које се користе за објашњење изведених индикатора, а пре свега: Теорије рутинске активности, Теорије рационалног избора и Теорије обрасца криминалног понашања. У другом делу, у зависности од сврхе и примарног циља анализе, аутор је указао на најчешће врсте анализа: Обавештајну анализу; Анализу личности учиниоца; Тактичку анализу криминалитета; Стратегијску анализу криминалитета и Административну анализу. На крају, указано је на значај анализе за рад полиције, почев од организације свакодневног рада, па све до дефинисања стратегија за борбу против криминалитета.

Кључне речи: анализа криминалистеиџа, џосџуџак анализе, методџе анализе, џроџрами за анализу, Обавешџајна анализа; Анализа личностџи учиниоџа; Такџичка анализа; Стџраџџеџијска анализа; Администџраџивна анализа.

УВОДНА РАЗМАТРАЊА

Карактеристике криминалитета су неопходни индикатори за планирање и организацију рада полиције. Приступ решавању сваког проблема, па и проблема криминалитета, захтева такав избор инструмената и модела организације којима полиција најефикасније може утицати на смањење криминалитета и подизање нивоа безбедности на виши ниво. Да би се постигао такав циљ неопходно је, употребом научних метода, идентификовати информације о облицима манифестације, временским и просторним карактеристикама криминалитета које могу директно утицати на ефикасност рада полиције.

Rachel Voba анализу криминалитета (crime analysis) дефинише као систематско проучавање криминалитета, проблема делинквенције као и других података важних за рад полиције, укључујући социодемографске, просторне и временске факторе, са циљем да се пружи помоћ полицији при лишењу слободе, смањењу криминалитета и делинквенције, превенцији криминалитета и евалуацији полицијског рада.¹

Најобјективнији параметар, који указује на значај криминалистичке анализе је број софтвера за анализу које полиција уводи у свој рад, као и место које они заузимају у плановима различитих земаља за унапређење рада полиције.

У државама где је дошло до повећања ефикасности рада полиције, та ефикасност се директно повезује са високим нивоом научне развијености поступка анализе криминалитета.

ПРЕДМЕТ АНАЛИЗЕ

Предмет анализе је пажљиво, систематско испитивање и проучавање информација о криминалитету. Поступак анализе чини дефинисање начина прикупљања, обраде, класификације, идентификације и коришћења тако добијених информација. Анализа обухвата конкретне аналитичке методе, статистичке технике и компјутерске софтвере као неопходну подршку за складиштење, анализу и коришћење добијених информација. Предмет анализе су како квалитативне, тако и квантитативне информације.

¹ Rachel, B: Crime analysis and crime mapping, SAGE Publications, Inc., 2005. p. 6.

Посебан предмет анализе су подаци који се користе у поступку доказивања извршених кривичних дела, међу којима и подаци који се односе на социодемографске компоненте, просторне и временске карактеристике криминалитета насиља.

Социодемографске карактеристике представљају карактеристике појединца или групе, које се, пре свега, односе на пол, старост, ниво образовања, материјални статус, расну и верску припадност. На нивоу појединца, ови подаци се користе за идентификацију осумњиченог, а на нивоу групе као индикатори, односно детерминанте помоћу којих се врши анализа повезаности конкретних група (делова популације) са криминалитетом.

Конкретно, уколико је предмет анализе насиље, користећи наведене податке могу се дати одговори зашто су чланови једне групе више него неке друге предмет насиља или супротно, шта утиче на формирање личности насилника и за њега карактеристичног начина извршења, од избора средства до жртве?

Анализа просторне (географске) природе криминалитета један је од неизбежних задатака полиције, индикатора који се користе у стварању ефикасне организације рада полицијских служби. Велику улогу у просторној анализи криминалитета има употреба компјутерске технологије. Компјутер и електронске карте представљају замену за чиоде и ручно цртање на зидним картама. Географски информациони систем (ГИС) представља софтвер, програм уз помоћ којег је могуће креирати географску презентацију криминалитета, укључујући и тродимензионални приказ просторних и временских података, уз могућност истицања појединих сегмената, комбинацију различитих података и карата и обављање одређених статистичких функција.

Процес просторне анализе криминалитета употребом Географског информационог система (мапирање), олакшава визуелну и статистичку анализу просторних обележја криминалитета. Ова врста анализе пружа могућност за повезивање различитих извора података утемељених на заједничким географским варијабилама (број становника, распоред појединих објеката, подаци о криминалитету). Мапирање криминалитета чини важан сегмент у свим анализама криминалитета (тактичкој, стратегијској, итд.).

Електронска обрада података, визуелан приказ места и времена извршења регистрованих кривичних дела, жаришних тачака, успостављање везе са другим индикаторима, као што су места пребивалишта повратника или локације објеката исте или различите врсте (места, распоред и међусобна удаљеност), представљају важне индикаторе за планирање и организацију рада полиције.

Временска анализа природе криминалитета обухвата неколико нивоа, од утврђивања трендова у дугорочном периоду (најчешће пет година), преко

сезонског криминалитета, до анализе криминалитета по месецима, данима у недељи и делу дана када се најчешће врше поједина кривична дела.

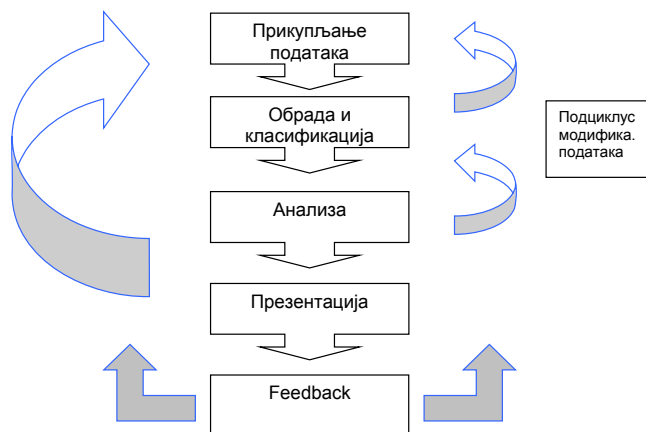
Криминалистичка анализа криминалитета директно утиче на ефикасност рада полиције. Информације, где, када и како се најчешће врше кривична дела представља полазну основу за предузимање како репресивних тако и превентивних мера.

Исто тако, предмет анализе су рад и резултати рада полиције. Први сегмент ове анализе састоји се у оцени успешности имплементираних програма и иницијатива за контролу и превенцију криминалитета, а други у оцени ефикасности организације и начина рада полиције.

ПОСТУПАК АНАЛИЗЕ

Научно истраживање подразумева плански, на сазнањима методологије заснован систематски захват који се означава као поступак научног сазнања.²

Генерално, поступак анализе криминалитета, као научног метода, састоји се из пет фаза: прикупљање података, обрада и класификација, анализа, презентација и анализа повратних информација или Feedback.³

Шема бр.1: Процес анализе криминалитета

Резултати анализе криминалитета директно су условљени поступком анализе. Грешке направљене у једној фази не могу се отклонити у наредној, него поступак анализе враћају на почетак. Чест проблем анализе су некорект-

² Игњатовић, Ђ: Криминологија, Службени гласник, Београд, 2005, стр. 85.

³ Rachel, В: Op. cit., p.38.

но унети подаци потребни за дату анализу. На жалост, та чињеница постаје позната тек у току поступка анализе. Када се то деси поступак анализе се враћа на почетак, а начини обраде и класификације података се тада мењају. Такав поступак се назива **подциклус модификације података (Data Modification Subcycle)**. Наведени, могући, проблем указује да процес анализе криминалитета није увек линеаран.

Прикупљање података

Прикупљање података је први корак у анализи криминалитета. Постоји велики број извора који могу послужити за добијање релевантних података везаних за криминалитет. Најчешћи извори података полиције о криминалитету представљају различите врсте извештаја, записници, кривичне и прекршајне пријаве. Да би се створила квалитетна платформа за анализу, дефинисани су обрасци по којима се подаци који се налазе у наведеним документима по тачно утврђеном редоследу уносе у базе података. Дефинисани обрасци за унос података су и критеријуми који се могу користити у њиховој анализи.

Квалитет анализе зависи од квалитета унетих података. Подаци су најчешће подељени у подсистеме: кривично дело, учинилац, жртва (објект напада) и место извршења кривичног дела. За унос и складиштење табеларних и графичких података у електронску форму углавном се користе три врсте компјутерских система – Computer-aided dispatch system-CAD; Records management systems-RMSs; Geographic data system.⁴

За комплекснији преглед повезаности појединих подсистема користе се савремене, релационе базе података (SQL Server, Oracle).

Посебан проблем при уносу података представља чињеница да важни подаци често остану само регистровани у извештају, а не и унети у информациони систем. Имајући у виду начело ефикасности и предност електронске обраде података најчешћи предмет анализе, нарочито тактичке и стратегијске, су само подаци у електронским базама података. У поступку прикупљања података посебну пажњу треба посветити: тачности и конзистентности унетих података; благовременом уношењу података у систем и начину њиховог чувања. Унети подаци морају бити доступни сваком коме су потребни, имајући у виду врсту посла, место у полицијској организацији и степен овлашћења.

Стална изградња метода за прикупљање података, дефинисање образаца са тачно одређеним информацијама који се морају прикупити и унети у базу података за конкретно кривично дело, је начин који се користи не само за обезбеђење квалитетних информација за анализу, већ и за избегавање

⁴ Ibid., p.38.

евентуалних проблема који се могу појавити у кривичном поступку услед пропуста у истрази. Свакако, то не значи елиминацију полицијске инвентивности и креативности, већ само средство које треба да послужи као помоћ за рад полиције. Прикупљени подаци, поред наведеног, треба да послуже и као основ за оцену ризика не само криминогенезе већ и виктимогенезе и то како у односу на профил личности пасивног субјекта, тако и у односу на подручје кретања и професију којом се баве таква лица. Да би се наведени циљеви остварили израђени су инструменти за прикупљање података, нарочито тамо где већ функционишу посебни програми за анализу, попут програма за анализу криминалитета насиља (ViCAP, који је на почетку користио 189, а сада 95 индикатора на основу којих се врши анализа кривичних дела насиља)⁵, или програма HOLMES (Home Office large major enquiry system)⁶.

Обрада и класификација података

Пре конкретне анализе подаци морају бити обрађени и класификовани по одређеним критеријумима. Обрада података подразумева и квалитативну контролу. Најчешће сређивање података се врши кроз неколико фаза, од којих Rachel B. посебно истиче три:⁷

1. Корекцију грешака и недостатака (cleaning);
2. Географско кодирање унетих података, представљање података о криминалитету на електронским картама са циљем његове просторне анализе (geocoding);
3. Дефинисање нових варијабли са циљем повећања ефикасности анализе (анализа кривичних дела према времену њиховог извршења).

Предуслов за анализу, поред обраде је и класификација или организација података у одређене базе. За организацију података у употреби најчешће можемо срести четири софтвера: софтвер за организацију података у оквиру базе података; софтвер за управљање базама података; софтвер за статистичку обраду и софтвер географског информационог система (ГИС).

Анализа

Посебну важност за извођење закључака о криминалитету имају софтвери и теорије које се користе у анализи.

⁵ Eric, W.W: The new ViCAP: More user-friendly and used by more agencies, FBI Law enforcement Bulletin, Jun 2003, p.2-4.

⁶ Adderley R. W-Musgrove, P: Police crime recording and investigation system, Policing, Criminal Justice Periodicals, 2001, p. 102.

⁷ Rachel, B: Op. cit., p. 11.

Најчешћи научни оквир за анализу, извођење закључака и објашњење кривичних дела је Троугао анализе (The Crime Triangle). Троугао анализе, поред Cohena L и Felsona M⁸, био је предмет проучавања великог броја научника, међу које свакако спадају: Clarke R.V, Eck J⁹, Rossmo K¹⁰. Код нас, троугао анализе као основу за проучавање етиогенезе кривичног дела, користи проф. др Остоја Крстић.¹¹

Троугао анализе кривичног дела чине: учинилац, жртва и место извршења кривичног дела (Слика бр.1.). Обележја елемената троугла представљају детерминанте које утичу на могући облик манифестације кривичних дела. За објашњење, како наведене детерминанте утичу на извршење кривичног дела, поред Теорија рутинске активности (Routine Activity Theory), на чијој основи је и дефинисан троугао анализе, најчешће се користе Теорија рационалног избора (Rational Choice Theory) и Теорија обрасца криминалног понашања (Crime Pattern Theory).

Слика бр. .: Троугао анализе

Теорија рутинске активности (RAT) у центар своје анализе ставља факторе чије је присуство неопходно да би се кривично дело извршило. Према овој теорији, да би дошло до извршења кривичног дела неопходно је да се на истом месту у исто време споје три елемента: одговарајућа мета, учинилац који има мотив да изврши кривично дело и непостојање заштитника или заш-

⁸ Cohen, L-Felson, M: Social change and crime rate trends: A routine activity approach, American Sociological Review, 1979, br. 44, p.588-608.

⁹ Clarke, R.V-Eck, J: Become a problem-solving crime analyst in 55 small steps, Institute of Crime Science, London, 2003.

¹⁰ Rossmo, K: Geographic Profiling, CRC Pres, London, 2000, p. 111-112.

¹¹ Кривокапић, В -Крстић, О: Криминалистика тактика II, Полицијска академија, Београд, 1999, стр. 88.

тите да се спречи извршење кривичног дела. Први услов је доступност мете. Уместо термина "жртва" циљно је узет термин "мета", с обзиром да се овом теоријом настоји дати објашњење извршења свих кривичних дела, па и дела чији је објект радње и предмет (аутомобил, кућа, продавница). Све мете (лица) нису подједнако интересантне за учиниоца. За анализу ризика, која од присутних мета (лица) ће пре постати објект радње кривичног дела користи се формула VIVA: вредност (Value), инерција (Inertia), видљивост (Visibility), доступност (Access). Други услов је одсуство било које заштите која би могла утицати на учиниоца да не изврши кривично дело, почев од присуства полиције па до заштитних система у кући. Трећи, крајњи елемент, неопходан да би дошло до извршења кривичног дела је мотивисан учинилац, који ће предузети радњу кривичног дела уколико процени да је мета адекватна и да не постоји никаква заштита или, тачније речено, мала вероватноћа да буде лишен слободе на месту извршења кривичног дела. Централни предмет ове теорије је анализа карактеристика жртви, учинилаца и места као детерминанти извршења кривичног дела.

Према *теорији рационалног избора* (Rational Choice Theory) учинилац приликом доношења одлуке да ли ће извршити кривично дело, у центар свог разматрања ставља однос очекиване користи и присутног ризика да ће бити откривен при извршењу кривичног дела. Већа корист и мањи ризик указују на већу вероватноћу да ће потенцијални учинилац донети одлуку да изврши кривично дело и обрнуто, мања корист и већи ризик да до извршења кривичног дела неће доћи.

Теорија обрасца криминалног понашања (Crime Pattern Theory) оријентисана је на ситуацију, место где је кривично дело извршено. Ова теорија настоји да објасни где постоји највећа вероватноћа да ће се извршити кривично дело у односу на простор где се учинилац и жртва свакодневно крећу. Према овој теорији постоји већа вероватноћа да ће се дело извршити у оним зонама у којима се простор активности учиниоца поклапа са простором активности потенцијалне жртве. Простор активности појединца представља познату зону у којој то лице обавља своје свакодневне активности, попут места пребивалишта, места рада, места рекреације, куповине. Заправо, то су подручја која жртва свакодневно посећује. Према овој теорији, криминални догађај се може десити само тамо где се пресецају зоне активности учиниоца и жртве.

Програми за анализу криминалије

Важну подршку у поступку анализе криминалитета представља и употреба различитих, за ову намену посебно пројектованих софтвера. Обично у употреби можемо срести четири врсте софтвера који служе за организацију

података неопходних за свакодневне анализе: Софтвер за табеларну класификацију података; Софтвер за организацију база података; Софтвер за статистичку обраду; Софтвер географског информационог система.

Како би се анализа лакше и ефикасније спровела, као подршка, користи се и већи број специјализованих софтвера, међу којима и софтвери за: Аутоматску тактичку анализу криминалитета (Automated Tactical Analysis of Crime, АТАС); Софтвер за просторну статистичку анализу криминалитета (CrimeStat); Софтвер за идентификацију најбољег начина поделе полицијских зона (GeoBalance); Софтвер за оптимално распоређивање полицијских патрола у складу са индикаторима криминалитета (StaffWizard); Оперативни систем за анализу криминалитета у школама (School Crime Operations Package, School COP), итд.

Софтвер за Аутоматску тактичку анализу криминалитета (АТАС) не само да пружа могућност приступа подацима о криминалитету него и за тактичку анализу тих података са циљем идентификације образаца криминалног понашања. АТАС поседује алате за преглед изолованих, идентификованих и повезаних образаца криминалитета, њихових трендова и серија користећи се снажним графичким интерфејсом. Такође, овај софтвер пружа неопходне алате и за реализацију стратегијске и административне анализе.¹²

Софтвер за просторну статистичку анализу криминалитета (CrimeStat)¹³ је просторни, статистички софтвер који заједно са Географским информационом системом пружа могућност анализе, различитим техникама, локација криминалних догађаја.

CrimeStat је организован у пет делова:

1. Уношење података (основни досије, секундарни досије, референтни досије, мерни парометри);
2. Просторни опис (просторна дистрибуција инцидента, анализа удаљености I, анализа удаљености II, анализа "жаришних места" I, анализа "жаришних места" II);
3. просторно моделирање (интерполација, просторно-временска анализа, процена највероватније просторне дистрибуције серије кривичних дела);
4. Моделирање путање кретања учиниоца. Ова апликација подразумева анализу кретања учиниоца, укључујући и планирани начин (превозно средство);
5. Избор опције рада.

¹² <http://www.bairsoftware.com>

¹³ Levine, N: *CrimeStat: A Spatial Statistics Program for the Analysis of Crime Incident Locations* (v 3.0). Ned Levine & Associates, Houston, TX, and the National Institute of Justice, Washington, DC. 2004; <http://www.icpsr.umich.edu/NACJD/crimestat.html>

Оперативни систем за анализу криминалитета у школама (School Crime Operations Package-School COP)¹⁴ је посебно дизајниран софтвер за мапирање који пружа могућност за унос и анализу криминалних догађаја чије место извршења је конкретна школа и њена околина.

У односу на наведене софтвере посебну врсту представљају софтвери који се могу користити као помоћ полицији за организацију њеног рада са циљем повећања њене ефикасности.

GeoBalance¹⁵, односно софтвер за идентификацију најбољег начина поделе полицијских зона (попут битова, дистрикта, код нас би се могло рећи сектора), заснован на низу статистичких прорачуна о дистрибуцији криминалитета.

StaffWizard¹⁶ представља софтвер који пружа помоћ руководећем саставу полиције да на оптималан начин организује рад патролних служби узимајући у обзир приоритет безбедносних проблема према њиховој учесталости и времену.

Имајући у виду различите потребе наведени програми се у одређеној мери модификују од стране конкретних полицијских организација, а неке су и израдиле саме полицијске службе.

Презентација резултата анализе

Резултати анализе одређени су својом сврхом. Начин презентације, у зависности од врсте анализе, може бити у електронској или писаној форми, са организованом презентацијом или без ње. Са резултатима анализе могу бити упознати, поред полиције, представници извршне и законодавне власти, грађани и представници медија. Приликом презентације резултата анализе треба имати у виду две чињенице: 1) врсту популације којој се презентује извештај (стручњаци, грађани; ниво у полицијској хијерархији) и 2) количину информација (потребно је, у зависности од тога коме се презентују подаци, презентовати само оне најважније податке за тог субјекта). Резултати анализе могу се користити у спровођењу конкретних оперативних акција или дефинисању превентивних програма.

Анализа повратних информација (Feedback)

После презентације резултата анализе аналитичари примају повратне информације. Повратне информације служе као основа за модификацију процеса анализе са циљем његовог унапређења.

¹⁴ [http:// www.schoolcopsoftware.com](http://www.schoolcopsoftware.com)

¹⁵ [http:// www.coronasolutions.com](http://www.coronasolutions.com)

¹⁶ [http:// www.coronasolutions.com](http://www.coronasolutions.com)

Поступак анализе никако се не сме схватити као линеаран. Аналитичари троше много времена и напора на подциклусима за модификацију методологије, на изградњи база података и технологије за њихову подршку. Крајњи циљ је што већа употребна вредност добијених информација за полицију. У полицији се реализују разне врсте обука, како за вршење анализа, тако и за коришћење њених резултата. У последње време, код нас се доста ради на развоју обавештајних анализа.

ВРСТЕ АНАЛИЗА КРИМИНАЛИТЕТА

Анализа криминалитета је практична дисциплина коју користи полиција. У зависности од сврхе и примарног циља анализе, најчешће су у употреби:¹⁷

1. Обавештајна анализа (Intelligence Analysis);
2. Анализа личности учиниоца (Criminal Investigative Analysis)¹⁸;
3. Тактичка анализа криминалитета – Tactical Crime Analysis (ТСА);
4. Стратегијска анализа криминалитета – Strategic Crime Analysis (SCA);
5. Административна анализа криминалитета (Administrative Crime Analysis (ACA).

Обавештајна анализа (Intelligence Analysis)

Предмет обавештајне анализе је идентификација мрежа криминалних организација и криминалних активности учинилаца у оквиру њих са циљем да се пружи помоћ полицији у њиховом привођењу закону.¹⁹ Такве мреже су уобичајено везане за организован криминал. Предмет обавештајне анализе су и информације везане за финансијско пословање, породичне и пословне везе, кретање и повезаност лица у криминалним организацијама. Наведене информације резултат су полицијског рада, истраживања, посебних доказних радњи (тајног звучног и оптичког надзора, рада прикривеног иследника, итд.) и оперативних сазнања (информатори, сарадници). Тако добијени подаци се вреднују, међусобно повезују и на дефинисан начин презентују организационој јединици полиције из чије су надлежности. Суштина обавештајне анализе

¹⁷ Rachel, B: Op. cit., p. 13.

¹⁸ Наведени термин се не може буквално превести на наш језик. Имајући у виду предмет ове анализе, профил учиниоца, као и разлоге због којих се тај термин избегава од стране научне и стручне јавности, мишљења сам да би се за наведену анализу могао користити термин "анализа личности учиниоца".

¹⁹ Petersen, M: Applications in criminal analysis, Westport, CT: Praeger.

се манифестује у откривању криминалних активности криминалних организација, утврђивању начина њиховог функционисања и међусобне повезаности са циљем одређења граница будућих истрага.

Квалитет обавештајних анализа зависи од квалитета сарадње обавештајних аналитичара и других организационих јединица полиције.

Анализа личности учиниоца (Criminal Investigative Analysis)

Термин "Criminal Investigative Analysis", за неке значи исто што и профилирање (criminal profiling). Честа злоупотреба термина "criminal profiling" у медијима навела је практичаре да тај термин замене термином "Criminal Investigative Analysis". Суштину ове анализе чини процес израде "профила" учиниоца кривичног дела. Поступак се састоји у извођењу закључака о личности учиниоца на основу информација о извршеном делу, укључујући карактеристике о структури личности, социјалним и радним навикама. Сврха Criminal Investigative Analysis је помоћ криминалистима у идентификацији учинилаца, односно постављању верзије ко је учинилац конкретног дела, на основ изведених карактеристика које вероватно има стварни учинилац. Секундарни предмет Criminal Investigative Analysis је географско профилирање (geographic profiling). Предмет ове анализе је повезивање географских локација и карактеристика начина извршења серије кривичних дела (места извршења, места скривања леша, итд.) са циљем одређења географског подручја на коме највероватније живи учинилац, како би се што лакше пронашао и лишио слободе.

Обавештајна анализа и Criminal Investigative Analysis, поред тога што су сличне, предмет обе је анализа кривичних дела, међусобно се разликују по методама, резултатима и сврси предузимања, тако да представљају две различите дисциплине.

Тактичка анализа криминалитета (Tactical Crime Analysis-TCA)

Тактичка анализа криминалитета је проучавање извршених кривичних дела и могућих криминалних активности кроз преглед карактеристика, као што су : начин, време и место где су та кривична дела вршена као подршка регистрацији њихових облика манифестације, изради препорука за вођење истраге, идентификацији осумњичених и доказивању кривичних дела.²⁰

Циљ тактичке анализе криминалитета је: 1) повезивање кривичних дела идентификацијом њиховог образаца; 2) идентификација потенцијалних учини-

²⁰ Rachel, B: Op.cit., p. 14.

лаца кривичних дела или криминалних образаца и 3) повезивање решених са отвореним криминалистичким обрадама и на тај начин пружање помоћи да се реши и затвори случај. Криминалисти често у току криминалистичке обраде немају довољно времена за анализу решених случајева. Повезивањем одређеног начина извршења са већ регистрованим учиниоцем, узимајући у обзир место извршења и место пребивалишта регистрованих учинилаца, пружа се помоћ криминалистима при постављању верзија о учиниоцу новооткривеног кривичног дела.

Основу тактичке анализе криминалитета представљају квантитативни и квалитативни подаци чији извор су различите врсте полицијских извештаја. Међу квантитативне податке, као најважнији спадају: врста кривичног дела, датум, време, дан у седмици, место, начин извршења, подаци о учиниоцу (године, образовање, запослење, пол, итд.). Квалитативне податке чине специфичности по којима се једно кривично дело разликује од других дела (реченица коју при извршењу сваког дела изговара учинилац). За анализу наведених података праве се матрице. Како би се поступак анализе учинио бржим и ефикаснијим креиран је посебан програм за аутоматску тактичку анализу (Automated Tactical Analysis of Crime-АТАС). Овим програмом у поступак анализе укључено је како више варијабли, тако и више кривичних дела.

Образац криминалног понашања (crime patter) чини комбинацију посебних обележја кривичног дела по којима се тај скуп криминалних активности разликује од скупа криминалних активности другог кривичног дела. Тактичком анализом криминалитета лакше се идентификују специфичности обрасца криминалног понашања које није лако идентификовати повезивањем кривичног дела и учиниоца са жртвом, када се они не познају, и код кривичних дела извршених од стране повратника.

Елементи за идентификацију образаца криминалног понашања обезбеђују јединственост у употреби ових термина. У тактичкој анализи криминалитета, међу осталим, користе се криминални образци попут *серије кривичних дела или образац појединачних кривичних дела*.

Серију кривичних дела чине три или више дела извршених од стране истог учиниоца (учинилаца) у дужем периоду са одређеном паузом међу њима.

Обрасцом криминалног понашања, за који се у енглеској стручној литератури користи термин "*spreе*", означава се високофреквентна криминална активност, када се више кривичних дела врши скоро у континуитету, тачније у врло кратком размаку од стране истог учиниоца (учинилаца). На пример, када један учинилац у току исте вечери, на више различитих места нанесе телесне повреде различитим лицима. Тај период може бити од више часова до више дана, али под утицајем истог психолошког оквира у коме се налазио учинилац.

Предмет тактичке анализе су и подручја на коме се врши велики број кривичних дела (Hot spot) или лица која учествују у необичајено великом броју кривичних дела (Hot dot). Hot spot или жаришно место представља посебну локацију или малу зону на којој се врши неуобичајено велики број кривичних дела²¹. Термином "Hot dot" означава се лице које учествује у неуобичајено великом броју криминалних активности, било у улози осумњиченог (окривљеног) или жртве. За разлику од наведеног, Лаускок наведени термин своди само на лице које је било више пута жртва кривичног дела. У тактичкој анализи криминалитета можемо срести и термин "Hot target" којим се означава место на коме се јављају чести напади на жртве (школе), када је питању имовински криминалитет то могу бити одређене продавнице или други објекти. Када је предмет анализе имовински криминалитет, као образац кривичног понашања користи се и "hot product". Наведени образац представља врсту имовине која може бити предмет једног или више кривичних дела.²²

За идентификацију обрасца криминалног понашања, неопходна је вештина критичког размишљања и способност реконструкције кривичног дела. Идентификација обрасца криминалног понашања је поступак који се састоји од два корака. Први, полазни корак је повезивање свих случајева и конструисање почетног обрасца (initial pattern identification). Други корак чини пажљиву анализу свих случајева како би се одредило да ли би требало да буду укључени или искључени из обрасца (pattern finalization). Опште методе које се користе у првој фази идентификације су: метод упитника (query)²³ и метод претраге (hunter)²⁴. Финализација обрасца је процес рафинисања обрасца укључивањем само чврсто повезаних случајева. Методологија финализације обрасца заснива се на индукцији и састоји се од три корака: идентификација главног, основног случаја (identifying the Principal Case), идентификацији других кључних случајева у обрасцу (Identifying Other Key Cases in the Pattern) и идентификацији других повезаних случајева (Identifying Additional Related Cases).

Идентификација њрепорука за испрапу (identifying investigative Leads) се састоји од процеса индукције, који почиње идентификацијом најважнијих обележја учиниоца, или најважнијих карактеристика начина извршења чији је циљ идентификација важних информација за поступак доказивања.

²¹ U.S. Department of Justice, Mapping Crime: Understanding Hot Spots, 2005, p.2.

²² Rachel, B: Op.cit., p. 280.

²³ Query метод је интерактиван процес у којем аналитичар манипулацијом података, истраживањем и класификацијом карактеристика кривичног дела кроз матрице база података повезује кривична дела са заједничким карактеристикама.

²⁴ Аналитичар одређује тежину различитих карактеристика кривичног дела а затим користи метод претраге за резимирање сваког дела појединачно. Циљ програма је упознавање посебног прага, указивањем на њихове заједничке карактеристике.

Решавање случаја (Clearing Cases) представља индуктивни процес у којем се настоји наћи веза између решених и нерешених случајева истог кривичног дела. На пример, када се неко лице лиши слободе због извршеног кривичног дела убиства, претрагом у базама података, по истом начину извршења, учинилац тог кривичног дела евентуално се може повезати са још нерасветљеним кривичним делима и тако уместо једног расветлити више кривичних дела.

Стратегијска анализа криминалитета (Strategic Crime Analysis-SCA)

Предмет стратегијске анализе представља проучавање проблема криминалитета и начина реакције полиције на њега са циљем дефинисања оквира рада полиције у дужем временском периоду. Основна сврха стратегијске анализе криминалитета је: 1) идентификација и испитивање проблема криминалитета у дужем временском периоду и 2) евалуација полицијске одговорности и организационе функционалности.²⁵

Предмет стратегијске анализе криминалитета укључује анализу квоте криминалитета, поврат у виктимизацији, утврђивање жаришних тачака и карактеристика околине које могу утицати на извршење кривичног дела. Проучавање планског распоређивања полиције по зонама се назива оперативна анализа, због тога што се бави начином функционисања полиције, а не проблемом криминалитета и њиховим облицима манифестације. Циљ евалуације полицијске одговорности је проналазак начина, како ефикасност полиције поћи на виши ниво.

Административна анализа криминалитета (Administrative Crime Analysis-ACA)

Предмет административне анализе је проучавање начина и облика презентације резултата о истраживању криминалитета са циљем информисања полицијских институција, представника државних (градских) органа и грађана.²⁶

Како се може видети, ова врста анализе је потпуно другачија од претходних, зато што се бави представљањем резултата а не идентификацијом, статистичком анализом или проучавањем криминалитета. Сврха ове врсте анализе је селекција важних информација интересантних за одређени део популације. Често такве информације представљају само врх леденог брега

²⁵ Rachel, B: Op.cit., p. 16.

²⁶ Ibid., p. 16.

комплетне анализе и истраживања. На овакав начин сваком делу популације се пласирају информације које су за њих важне.

За разлику од тактичке и стратегијске анализе, административна анализа је примарно намењена администрацији, руководном особљу, званичницима градске управе, медијима и грађанима.

ЗАКЉУЧАК

Свеобухватна анализа је основа за решавање сваког проблема. Организација реакције друштва на криминалитет директно је условљена познавањем његових битних обележја. Основни начин за идентификацију обележја криминалитета је употреба метода анализе. Управо придржавајући се овог правила велики број полицијских организација настоји да свој рад организује максимално користећи резултате анализе криминалитета. На овакав начин постиже се већа функционална ефикасност полиције, а самим тим и безбедност се подиже на виши ниво, што је примарни циљ сваке полиције.

ЛИТЕРАТУРА

- Adderley R. W-Musgrove, P:** *Police crime recording and investigation system*, Policing, Criminal Justice Periodicals, 2001.
- Clarke, R.V-Eck, J:** *Become a problem-solving crime analyst in 55 small steps*, Institute of Crime Science, London, 2003.
- Cohen L-Felson M:** *Social change and crime rate trends: A routine activity approach*, American Sociological Review, 1979, br. 44.
- Eric, W.W:** *The new ViCAP: More user-friendly and used by more agencies*, FBI Law enforcement Bulletin, Criminal Justice Periodicals, Jun 2003.
- Игњатовић, Ђ:** *Криминологија*, Службени гласник, Београд, 2005.
- Кривокапић, В-Крстић, О:** *Криминалистика њакџика II*, Полицијска академија, Београд, 1999.
- Levine N:** *CrimeStat: A Spatial Statistics Program for the Analysis of Crime Incident Locations (v 3.0)*, Ned Levine & Associates, Houston, TX, and the National Institute of Justice, Washington, DC. 2004.
- Petersen, M:** *Applications in criminal analysis*, Westport, CT: Praeger.
- Rachel,B:** *Crime analysis and crime mapping*, SAGE Publications, Inc., 2005.
- Rossmo K:** *Geographic Profiling*, CRC Pres, London, 2000.
- U.S. Department of Justice**, Mapping Crime: Understanding Hot Spots, 2005.
<http://www.bairsoftware.com>
<http://www.icpsr.umich.edu/NACJD/crimestat.html>
<http://www.schoolcopsoftware.com>
<http://www.coronasolutions.com>

THE CONCEPT AND TYPES OF CRIME ANALYSIS

Zoran Djurdjevic, MA
Academy of Criminalistic and Police Studies, Belgrade

Summary: The analysis represents a systematic procedure of studying crime problems. It involves the process of defining the ways for collecting, processing, classification, identification and use of the acquired information. In the first part, by pointing out the importance of crime analysis for the police work, the author gives some basic information about the process of analysis, statistic techniques, concrete analytical methods and computer software, used as the necessary back-up for keeping, analysis and use of the given information. In the presentation of the information about the process of analysis, a particular emphasis is placed on the need for respecting this principle – the process of analysis directly conditions the results of the crime analysis. In addition to this, the author points out the fundamental ideas of the theories most frequently used for explaining the indicators of crime, and above all: Routine Activity Theory, Rational Choice Theory and Crime Pattern Theory. In the second part, depending on the purpose and primary cause of the analysis, the author shows the most common types of analyses: Intelligence Analysis, Criminal Investigative Analysis, Tactical Crime Analysis (TCA), Strategic Crime Analysis (SCA), Administrative Crime Analysis (ACA). In the end, it is pointed out to the importance of the analysis for the police work, starting with the organization of the everyday work to the definitions of strategies for fighting the crime.